

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תרב, פרשת לך לך, תשפ"ה

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

טל: 03-5740046 y.b.daskal@gmail.com

ומצטער פטור מסוכה, מכל מקום אין פטור של "מצער" שפטור מסוכה. ואם על פי דין אי אפשר למנוע ממנו לישן בסוכה, הוא חייב לישון בסוכה אפילו שזה מונע מהאחים לישון בסוכה, כי אין דין שמצער פטור מסוכה.

ואם על פי דין, זה שעושה קול בשינה חייב לשכור חדר לעצמו, גם בסוכה יהיה הדין כן, ואסור לו לישן בסוכה. ואין לומר, שכיון שזה דבר מצוה, אי אפשר למנוע, כתקנת יהושע בן גמלא, שמתר לעשות תלמוד תורה, למרות שזה עושה קול, דכבר ביארנו בסימן קעב, דאפילו לפי תקנת יהושע בן גמלא, אין הכונה להתיר גזל שינה, אלא אך ורק בשעות הרגילות ביום. לפי זה, יהיה אסור להפריע שינת חבירו, גם לא בשביל מצות סוכה.

העולה מזה: אם על פי דיני ממונות אסור לזה שישן חזק לישן עם אנשים, אז גם בסוכה יהיה הדין כן. ואם על פי דיני ממונות מותר לישן עם אחרים אפילו שמפריע להם, אז גם בסוכה אי אפשר למנוע ממנו לישן בסוכה, אפילו שגורם לאחרים להיות מצטער פטור מסוכה, כי אין דין שמצער פטור מסוכה, אלא מצטער פטור מסוכה.

מי שמשמיע קול בשנתו זה מקח טעות

כתב המחבר בחושן משפט (רלב, ו) "כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזירים בו מקח זה, מחזירין. וכל שהסכימו עליו שאינו מום, ה"ז אינו מחזיר בו אלא אם פירש, שכל הנושא ונותן סתם, על מנהג המדינה הוא סומך" עכ"ל, והוא לשון הרמב"ם (מכירה טו, ה). וכתב הרב המגיד (שם) וד"ל "כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום וכו'. זה פשוט הכל כמנהג המדינה בכל כיוצא בזה ובכמה מקומות נתבאר דומה לזה" עכ"ל. ובביאור הגר"א (שם ס"ק יא) כתב ראייה לזה ממה שאמרו בכתובות (עב, ב) "רב אשי אמר: לעולם ארישא, ומידי דקפדי בה אינשי - הוה קפידה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוי קפידה קפידא" ע"כ.

והשתא נחזי אנן, האם זה שעושה קול בשנתו הוי דבר שאנשים מקפידים עליו או לא, ונפקא מינא לכמה שותפין ששכרו חדר במלון, ולא ידעו שאחד מהם עושה קול בשנתו, מי צריך להפסיד. ונראה לפי עניות דעתי, שאין זה ספק, שהוא דבר שרוב בני אדם מקפידים על זה, ולא כל אחד יכול לישן בלילה עם אטמי אוזנים, לכן פשיטא

א. אחד האחים שמפריע לשאר אחיו לישון בסוכה. ב. שילם על אתרוג ומכרו לאחר במחיר יקר יותר. ג. פועל שהזיק. ד. ימי מחלה על ימי חופש.

ובו יבואר: א. כמה אחים בחורים שישנים בסוכה, ואחד עושה קול בשנתו, האם יכולים לחייבו לצאת מהסוכה. ב. כמה שותפים ששכרו חדר במלון, ואחד עושה קול בשנתו, האם יכולים לכופו לשכור חדר נפרד. ב. שילם על אתרוג חמש מאות שקלים, ולא חל עוד הקניין לגמרי, ומכרו לאחר בשמונה מאות שקלים, מי מרוויח. ג. שליח שמכר יותר יקר, מי זוכה בתוספת. ד. נטל כלי ואמר שהולך לבקרו, מי חייב באחריות הכלי. ה. פועל שהזיק, האם דינו כאדם המזיק. ו. חשב שכר שמחק בטעות את שעות העבודה של פועל, ובעל הבית לא מאמין לפועל, האם החשב שכר חייב לשלם. ז. האם בעל הבית צריך לשלם דמי מחלה על מחלה בשבת ובימי חופש.

א

אחד האחים שמפריע לשאר אחיו לישון בסוכה

הנידון

"אנו ארבעה אחים בחורים. כולנו ישנים בסוכה יחד, אלא שאחד האחים משמיע קול בשינה. אמרנו לו, שאנו לא יכולים לישון בסוכה בגללו, הוא טוען שיש לו זכות שימוש בסוכה בדיוק כמונו, ואי אפשר למנוע ממנו לישן - מי צודק".

תשובה

אסור לאח שישן חזק - לישון בסוכה.

ביאור התשובה

שורש השאלה בדיני ממונות בלבד

ראוי להקדים, ששורש שאלה זו הוא בדיני ממונות בלבד. דהיינו, אם כמה שותפים שכרו יחד חדר במלון, ואחד ישן חזק ומפריע לישון, האם זה שישן חזק צריך לשכור על חשבונו חדר נפרד, או השותפים מפסידים. אם בדיני ממונות השותפים מפסידים, גם בסוכה אי אפשר למנוע ממנו לישן בסוכה. שאף על פי שהם מצטערים מחמתו,

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

אתרוג לאחד, למכור בחמש מאות, ומכרו בשמונה מאות שקלים, והקונה אמר בפירוש שהתוספת היא לשליח, יש מחלוקת האם השליח זכה בשלוש מאות שקלים, או רק במאה וחמישים, ובנידון דידן הרי זה כמו שאמר הקונה, שהתוספת תהיה שייכת לקונה הראשון, ולכאורה הוא מחלוקת ראשונים.

העולה מזה: מי שעושה רווחים על ידי ממון חבירו, כגון מי ששלחו המוכר למכור במחיר מסויים, והקונה הוסיף בתמורה, ואומר בפירוש שהתוספת היא לשליח, נחלקו הראשונים האם כל התוספת שייכת לשליח או רק מחצה.

בנידון דידן האתרוג שייך לקונה הראשון

אבל באמת, הרי הקונה נטל את האתרוג לקניין, ועשה בו קניין משיכה והגבהה והוא בידו, אלא שהתנה עם המוכר שהולך לשאול מורה הוראה, וכאשר מצא קונה ביותר, הסכים לקנותו, והרי חל הקנין מלמפרע.

ובר מן דין, בלאו הכי כבר פסק המחבר, שאם נוטל חפץ על מנת לבקרו, קנה אותו. דו"ל המחבר בחושן משפט (ר, יא) "הנוטל כלי מבית האומן על מנת לבקרו, אם היו דמיו קצובים ונאנס בידו, חייב, שהואיל ודמיו קצובים מעת שהגביהו נעשה ברשותו ואין המוכר יכול לחזור בו, והוא שיגביהו כדי לקנות את כולו, ויהיה אותו חפץ הנמכר חביב על הלוקח. אבל חפץ שהמוכר קץ בו, והוא מבקש ורודף למכרו, הרי הוא ברשות המוכר עד שיפסוק הדמים ויגביהו הלוקח אחר שפסק. ואם גילה דעתו שאינו חפץ בו, ונגנב או נאבד קודם שיחזירנו, יש אומרים שהוא כשומר שכו, וי"א שהוא כשומר חנם" עכ"ל.

ובנידון דידן הרי זה כמו שבקרו, והחליט לקנותו, שהרי רוצה למוכרו במחיר יקר, ופשיטא שכונתו שיחול הקניין שעשה, כדי שיוכל למוכרו במחיר יקר יותר.

העולה מזה: הקונה נטל את האתרוג לקניין, ועשה בו קניין משיכה והגבהה והוא בידו, אלא שהתנה עם המוכר שהולך לשאול מורה הוראה, וכאשר מצא קונה ביותר, הסכים לקנותו, והרי חל הקנין מלמפרע.

ג

פועל שגרם נזק

הנידון

"אני עובד במפעל. כל חודש אני רושם בדיוק את כל שעות העבודה שלי במחשב. בחודש הזה עבדתי הרבה יותר מכל חודש, ובסוף

שהוא מקח טעות, והשותף שעושה קול בשנתו אינו יכול לישון עמהם וכל ההפסד עליו.

לאור זה, גם בסוכה הדין כן, שהאח שעושה קול בשנתו, אסור לו לישון בסוכה עם אחרים, ויעשה סוכה לעצמו במקום שלא ישמעו אחרים. ואם אי אפשר, הרי הוא פטור מלשון בסוכה, כי אין לו רשות לגזול שנתם של אחרים בגלל מצות סוכה.

העולה מזה: מי שישן חזק, הוא מום שרוב אנשים מקפידים עליו. ושותפים ששכרו חדר, ואחד ישן חזק אסור לו לישון עמהם, וכל ההפסד עליו.

ב

שילם על אתרוג ומכרו לאחר במחיר יקר יותר

הנידון

"קניתי אתרוג בחמש מאות שקלים, אבל עשיתי תנאי עם המוכר שאני אבדוק את האתרוג אצל מורה הוראה. כשהייתי אצל הרב, ראה אותי יהודי אמיד, ושאל כמה שילמתי עבור אתרוג זה, אמרתי לו חמש מאות שקלים, הוא אמר לי שישלם לי בשמונה מאות שקלים ויקנה אותו ממני. הסכמתי, ונתתי למוכר חמש מאות שקלים, והרווחתי שלוש מאות שקלים, אלא שנפשי בשאלתי, האם נהגתי כדין, כיון שעוד לא קניתי את האתרוג, שהרי הלכתי למורה הוראה לבדוק, נמצא שמכרתי לו אתרוג של המוכר, ויתכן שכל התמורה שייכת למוכר ולא לי".

תשובה

התמורה של האתרוג שייכת לקונה הראשון, ולא למוכר הראשון.

ביאור התשובה

מי זוכה בתוספת של המקח

בסימן רנח ובסימן קמח ביארנו, שנחלקו הראשונים, בדין מי שעושה רווחים על ידי ממון חבירו, כגון מי ששלחו המוכר למכור במחיר מסויים, והקונה הוסיף בתמורה, ואומר בפירוש שהתוספת היא לשליח, האם כל התוספת שייכת לשליח. שיטת רש"י, דהשליח זכה בתוספת. ושיטת הרי"ף, שיש לו לחלקו עם בעל המקח מחצה, כיון שזכה ברווח על ידי ממון חבירו. ונתבאר שם, שמעיקר הדין הלכה כרש"י, אבל יש לחשוש לשיטת הרי"ף. ולפי זה, אם המוכר נתן

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

תשובה

יש לברר בחוק המדינה.

ביאור התשובה

דמי מחלה בהלכה

באופן כללי, על פי הלכה אין בעל הבית צריך לשלם דמי מחלה. ויש בזה הרבה פרטים. מכל מקום, במקום שנוהגים לשלם דמי מחלה על פי חוק המדינה, יש לברר מה נוהגים בחוק המדינה לגבי ימי שבת וחג וחופשים. וכפי שחוק המדינה הוא, כך גם על פי הלכה, כיון שעל דעת כן העובד בא לעבוד, כדי שינהגו עמו בימי מחלה כפי חוק המדינה.

העולה מזה: באופן כללי, על פי הלכה אין בעל הבית צריך לשלם דמי מחלה. ועל דעת כן העובד בא לעבוד, כדי שינהגו עמו בימי מחלה כפי חוק המדינה, לכן צריך לבדוק מה הוא חוק המדינה בזה.

דינים העולים:

- א. מי שישן חזק, הוא מום שרוב אנשים מקפידים עליו. ושותפים ששכרו חדר, ואחד ישן חזק אסור לו לישון עמהם, וכל ההפסד עליו.
- ב. זה שישן חזק, אסור לישן בסוכה ולהפריע לאחרים לישן.
- ג. מי שעושה רווחים על ידי ממון חבריו, כגון מי ששלחו המוכר למכור במחיר מסויים, והקונה הוסיף בתמורה, ואומר בפירוש שהתוספת היא לשליח, נחלקו הראשונים האם כל התוספת שייכת לשליח או רק מחצה.
- ד. מי שקנה אתרוג בחמש מאות שקלים, והלך לבדקו אצל מורה הוראה, ומצא שם אחד שנתן לו שמונה מאות שקלים על האתרוג, כאשר מצא קונה ביותר, הסכים לקנותו, והרי חל קנין משכיה והגבהה שעשה למפרע.

החודש הבאתי את חישוב השעות לחשב השכר של המפעל, ולא השארתי לי העתק של סכום השעות, החשב השכר היה חדש במקצועו ועשה טעות במחשב, ונמחק הקובץ, ואין אפשרות לשחזר את הקובץ שנמחק. בעל הבית אינו רוצה לשלם לי יותר משכר הרגיל בכל חודש, הוא לא מאמין לי שהוספתי עוד שעות, וגם הוא אינו יכול לעקוב אחרי זה, אבל אם הייתי מביא לו פירוט של השעות, היה אפשר לעקוב אחרי זה. נפשי בשאלתי, האם חשב השכר חייב לשלם על הנזק שעשה?.

תשובה

החשב שכר פטור.

ביאור התשובה

פועל שמזיק

ביארנו בסימן מג, ובסימן ר, ובסימן רלז, שפועל שהזיק לבעל הבית אין דינו כאדם המזיק שחייב בשוגג, אלא דינו הוא כשומר. שאם עושה בחינם חייב רק בפשיעה, ואם עושה בשכר פטור רק באונס. והנה לכאורה בדין זה, אם הנזק שגרם החשב שכר הוא בגדר גניבה ואבידה, כיון שמקבל שכר, הוא חייב. ואם זה היה אונס, פטור. אבל באמת בלאו הכי הוא פטור לגמרי, כיון שזה שנמחק שעות העבודה, אין זה גרמי, דהרי אם בעל הבית היה מאמין לעובד, לא היה לו כל נזק, לפיכך אין זה אלא גרמא בעלמא, וגרמא בנזיקין פטור אפילו בידי שמים, אם הוא לא התכוון להזיק.

העולה מזה: חשב שכר, שנמחק לו שעות עבודה של עובד, ונגרם נזק לעובד, פטור, דגרמא בנזיקין פטור ואפילו לצאת ידי שמים, כי לא התכוון להזיק.

ד

ימי מחלה בימי חול המועד

הנידון

"בחווה העבודה שלי כתבתי, שבחול המועד אני פטור מלעבוד, וכן יופחת שכרי בחודש של חול המועד. השנה, יומיים לפני חג הסוכות הרגשתי לא טוב, הייתי אצל הרופא, והרופא נתן לי חופשת מחלה עשרה ימים עד אחרי חול המועד. נפשי בשאלתי, האם אני יכול לתבוע מבעל הבית חופשת מחלה על חול המועד?."